

Asia: VN/3437/2019

Oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain muuttaminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pyydettyinä lausuntona työryhmän mietinnöstä ”Oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain muuttaminen” Turun hovioikeus lausuu seuraavaa:

Yleistä

Turun hovioikeus pitää kannatettavina niitä tavoitteita, joita tietojärjestelmälain muutoksella tavoitellaan. Näitä ovat muun ohella tietojen luovuttamista ja poistamista koskevien lain säännösten selkeyttäminen, tuomioistuimissa käsiteltäviä asioita koskevien tietojen journalistiseen tarkoitukseen tehtävään keskitetyn luovuttamisen mahdollisuuksien parantaminen, Oikeusrekisterikeskuksen oikeuksien ja velvollisuuksien selkeyttäminen, oikeushallinnon viranomaisten oikeuksien vahvistaminen toisen viranomaisen valtakunnalliseen järjestelmään tallettamien tietojen käyttämiseen sekä lainsäädännön ja tiedonhallintalain yhdenmukaisuuden varmistaminen.

Käsitteiden muutokset

Laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä (tietojärjestelmälaki) on tullut voimaan 1.12.2010. Sittemmin 1.1.2020 voimaan tulleessa laissa julkisen hallinnon tiedonhallinnasta tietojärjestelmän ja tietovarannon käsite on määritelty työryhmän mietinnössä esitetyn tavoitin, että oikeushallinnon valtakunnallista tietojärjestelmää olisi pidettävä tietojärjestelmän sijaan tietovarantona. Lainsäädännön yhtenäistämiseksi ja selkeyttämiseksi olisi perusteltua, että tietojärjestelmälain määritelmät vastaisivat yleiskieltä ja tiedonhallintalain käsitteistöä. Tämä edellyttäisi mietinnössä todetuin tavoin muutoksia kaikkiin niihin tietojärjestelmälain pykäliin, joissa tietojärjestelmä mainitaan. Niin ikään syyttäjälaitosta koskevien käsitteiden uudistus on uuden lainsäädännön vuoksi tarpeellista. Työryhmän mietintöön sisältyy myös muita teknisluonteisia

käsitteiden muutoksia, ja nämä muutkin käsitteiden muutokset ovat lainsäädännön muutosten ja teknisen kehityksen vuoksi perusteltuja.

Hovioikeuden kannalta relevantit muutokset

Ehdotettujen muutosten merkitystä hovioikeuden työskentelyn kannalta rajaa lain 1 §, jonka muuttamista koskevien esitöiden (HE 81/2018 vp) mukaan soveltamisalapykälästä tulisi käydä selvästi ilmi, että laki on tarkoitettu koskemaan vain Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämää valtakunnallista tietojärjestelmää, eikä lailla ole vaikutusta oikeushallinnon viranomaisten kuten tuomioistuinten omien asianhallintajärjestelmien käyttöön tai niihin talletettujen tietojen luovuttamiseen. Jotta lain soveltamisala olisi yksiselitteinen, 1 §:n 2 momentin informatiivinen viittaus on syytä säilyttää.

Kuitenkin ehdotetuissa muutoksissa on ainakin seuraavat kolme kokonaisuutta, joilla voisi olla sellaista hovioikeuden toiminnan kannalta yleisempää merkitystä, että niistä olisi perusteltua lausua. Näitä ovat 1) oikeushallinnon viranomaisten tehostettu pääsy toistensa tallettamiin tietoihin, 2) tiedotusvälineiden tiedonsaantioikeuksien parantaminen ja 3) oikeushallinnon rekistereihin tallennettujen tietojen säilytysaikojen pidentäminen

Ensimmäistä kokonaisuutta koskeva muutos liittyy ensisijaisesti 12 §:ään, johon ehdotetaan uutta 4 momenttia, jonka mukaan tuomioistuin saisi salassapitosäännösten estämättä hakea esiin ja käyttää toisen tuomioistuimen ratkaisu- ja päätösjärjestelmään tai diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnalliseen käsittelyjärjestelmään tallettamia tietoja, jos haettavat tiedot ovat tarpeen oikeuskäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi. Tavoitteena muutoksessa olisi parantaa oikeuskäytännön yhtenäisyyttä. Tälläkin hetkellä salassa pidettävien asiakirjojen osalta oikeudenkäynnin julkisuudessa yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 34 a §:n nojalla on mahdollista päästä samaan lopputulokseen, joskin ”raskaamman” menettelyn kautta. Käytännössä siis muutoksen jälkeen voisi kenties erinäisillä käyttäjäliittymäjärjestelyillä hakea muiden hovioikeuksien ratkaisuja samalla tavoin kuin nyt voidaan hakea omia. Julkisten asioiden osalta tässä ei liene suurempaa ongelmaa. Salassa pidettävien asioiden osalta nykytilaan muuttuisi se, ettei erikseen arvioitaisi toisen tuomioistuimen pyyntöä saada salassa pidettävä ratkaisumme. Salassapitoa koskevilla säännöksillä suojataan sinänsä tärkeitä intressejä, mutta toisaalta väärinkäytösten mahdollisuus on pidettävä vähäisenä, kun tietoihin pääsee käsiksi nimenomaan toinen tuomioistuin eikä kuka tahansa taho. Oikeuskäytännön parempi yhtenäistäminen eri hovioikeuksienkin välillä on myös kannatettava tavoite. Mutta tässä joudutaan jonkinlaista punnintaa tekemään salassapidon intressien kanssa. Hovioikeuden työmäärään muutoksella olisi jonkin verran vähentävä vaikutus.

Toisen kokonaisuuden kannalta merkityksellinen on ainakin ehdotettu muutos 16 §:ään, jonka uuden version mukaan Oikeusrekisterikeskus voisi luovuttaa journalistisiin tarkoituksiin oikeudenkäyntien perustietoja tai muita diaaritietoja, jotka tuomioistuimessa ovat julkisia ja joiden luovuttamista tuomioistuin ei ole rajoittanut, käyttämällä näiden tietojen hakuun henkilön nimeä tai muuta henkilön tunnistetietoa. Kun kyse on sinänsä julkisista tiedoista, jotka joka tapauksessa on

saatavissa ko. tuomioistuimelta, mitään olennaista oikeustilan muutosta tässä ei tapahtuisi. Uudistuksen myötä tiedotusvälineet voisivat kuitenkin entistä paremmin kohdentaa näitä tietoja koskevat pyyntönsä keskitetysti Oikeusrekisterikeskukselle, mikä vähentäisi tuomioistuinten työmäärää. Käytännön tasolla tiedotusvälineiden tiedonsaantioikeus paranisi, vaikka tälläkin hetkellä Oikeusrekisterikeskus ilmeisesti voi rajoitetummin osajärjestelmistä tehdä hakuja nimellä. Tiedotusvälineiden tiedonsaantioikeuden laajuudesta ylipäänsä ja journalistisen tarkoituksen ulottuvuudesta vodaan olla perustellusti montaa mieltä. Yksityisyyden suojan tässä voi ehkä nähdä kaventuvan, mutta lainsäädäntö ylipäänsä suojaa melko heikosti yksityisyyttä siltä osin kuin on kysymys julkisen oikeudenkäynnin osapuolena olemisesta. Hovioikeuden näkökulmasta uudistus on tältä osin kuitenkin tervetullut.

Kolmannen kokonaisuuden osalta ehdotetaan muutoksia 18 §:n säilytysaikoihin. Nykyisen sääntelyn mukaan Oikeusrekisterikeskuksen on poistettava henkilötiedot ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä vuoden kuluttua siitä, kun toiselle viranomaiselle välitettävät ilmoitukset rekisterinmerkintöjen tekemistä varten on toimitettu viranomaiselle, ja ratkaisua tai sen lopputulosta koskevat merkinnät viiden vuoden kuluttua siitä, kun asiassa on annettu lainvoimainen ratkaisu. Diaari- ja asianhallintatietojen valtakunnallisesta käsittelyjärjestelmästä henkilötiedot on poistettava vuoden kuluttua siitä, kun asiassa on tehty ratkaisu. Hovioikeuden omissa asianhallintajärjestelmissä henkilötiedot puolestaan ovat pysyvästi säilytettäviä. Kun tietopyyntöjä 16§:n mukaisesti osoitettaisiin keskitetysti Oikeusrekisterikeskukselle, niihin vastaaminen edellyttää henkilötietojen pidempää säilyttämistä. Poikkeavat säilytysajat eri järjestelmissä ovat alun perin perustuneet osajärjestelmien eri käyttötarkoituksiin, mutta ainakin AIPAn ja HAIPAn myötä tilanne muuttuu, eikä olisi enää perusteltua pitää erilaisia aikoja eri osajärjestelmille (kun niitä ei tulevaisuudessa enää samalla tavalla ole). Mietinnössä viiden vuoden säilytysaikaa on pidetty liian lyhyenä ja ehdotettu, että tiedot poistettaisiin vasta 10 vuotta ensimmäisen oikeusasteen ratkaisun antamisesta lukien. Tarve yli viisi vuotta vanhoille tiedoille voisi olla mietinnön mukaan ainakin tutkijoilla, viranomaisilla ja tiedotusvälineillä. Nykytilanteessa edellä mainitut tahot kääntyvät tietoja tarvitessaan suoraan tuomioistuinten puoleen. Tähän nähden tuomioistuimille aiheutuva vaiva tietopyynnöistä todennäköisesti keventyisi, mikä olisi tervetullutta, jotta tuomioistuimissa voitaisiin keskittyä ydintehtäviin eli lainkäyttöön. Mietinnössä ei esitetä huolta yksityisyyden suojasta, mutta lausutaan ”rekisteröityjen yksityisyyden suoja huomioiden henkilötietojen poistoajojen laskemisen tulisi alkaa ratkaisun antopäivästä” (eikä siis lainvoimaiseksi tulemisen ajankohdasta). Näin ollen säilytysajat voisivat joissain harvoissa tapauksissa lyhentyä, mutta valtaosassa tapauksia ne mitä todennäköisimmin pidentyisivät. Tutkijoiden ja viranomaisten tiedonsaantioikeuden helpottumista tämän uudistuksen osalta voitaneen pitää jokseenkin hyväksyttävänä. Vaikka tiedotusvälineiden osalta rekisteröityjen yksityisyyden suojan kaventuminen voi periaatteellisella tasolla olla ongelmallisempaa, ne voivat kuitenkin tälläkin hetkellä osoittaa tuomioistuimille tietopyyntöjä myös ns. passiivikantaan siirtyneistä asioista. Hovioikeudella ei ole intressiä vastustaa muutosta.

Odotettavissa olevat vaikutukset

Entistä automatisoidumpi pääsy hovioikeuden asiakirjoihin oikeuskäytännön yhtenäistämiseksi sekä oikeudenkäyntejä koskevien perustietojen luovutusmahdollisuus suoraan Oikeusrekisterikeskuksen

toimesta todennäköisesti vähentäisivät hovioikeuden kirjaamon ja mahdollisesti muunkin henkilökunnan työtaakkaa. Hovioikeuden näkökulmasta muutosehdotukset ovat kannatettavia. Käsitteiden muutoksilla ja muilla teknisluonteisilla muutoksilla ei hovioikeuden kannalta ole merkitystä.

Nygård Kenneth
Turun hovioikeus